

ושמא יש לומר שהנטילה עצמה נחשבת הוצאה לרשות שאינה שמורה להקדש בגלל מחשבתו להורשה, ומ"מ לא מעל בכולה מפני שלא נהנה אלא בטובת הנאה. וצ"ע.

והרשב"א כתב שעד שלא נתנה להם לא מעל כלל, ורק כשנתנה להם מעל לפי טובת הנאה.

לא, לאפוקי דאי אומניה עלה. כבר דנו הפוסקים על אורח שמוגש לפניו לאכול, האם קנה מנתו, ואם יכול לקחתה לביתו או לתתה לאחרים, או אף לקדש בה אשה. ע' בשו"ע ופוסקים או"ח קסט קע ואה"ע כח, י; תוס' וש"ר פסחים כט. ד"ה בדין; שו"ת מהר"ט ח"א קנ; נודע ביהודה תנינא אה"ע עז; עונג יום טוב קיא בהג"ה; אחיעזר ח"ב סוף לו; שבט הלוי ח"ד רכה ועוד.

היו שהוכיחו מכאן שהמנה שייכת לבעל הבית ולא לאורח (וכן משמע מלשון הר"ן), שאם קנה האורח הרי שוב אין זה בכלל 'ככרי', וכנתנו לו במתנה דמי. (ע' בהגהות חכמת שלמה באה"ע שם שצ"יין להידושיו כאן; שו"ת כוכב מיעקב קכה; נחלת יהושע כג. וכבר הקשה כן הגרעק"א, שכשנוטל האורח הרי הוא שלו ולמה אסור לאכלו). ולכאורה יש לדחות שאף אם מבחינת הדין זכה בו, לאו כולי עלמא דינא גמירי, וכוונת לשון בני אדם באמרם 'ככרי עליך' על כגון דא, אם כי לאמיתו של דבר קנהו. וע"ע במאירי.

ולפרוש רש"י כאן אכן מבואר שאין ביד בעה"ב לאסרו על האורח לאחר שהזמינו כי המנה שייכת גם למוזמן. וע"ע ביוסף דעת פסחים כט.

דף לה

מעילה בקונמות. כללים ושיטות

נחלקו תנאים אם יש מעילה בקונמות. ופסקו הרמב"ם הר"ן והריטב"א שיש מעילה בקונמות כדעת רבי מאיר לפי שסתם משנתנו כמותו כמבואר בגמרא [ובמקום אחר החליפו שיטות רבי מאיר וחכמים]. ויש מי שכתב (אמרי בינה, נדרים ט) שדעת כמה מן הראשונים להלכה שאין מעילה בקונמות, כחכמים.

הנפקותא הפשוטה לדין מעילה בקונמות היא כשעבר על נדרו בשוגג, האם חייב בקרבן מעילות אם לאו. ולכן כתב הריטב"א שהרמב"ן בהלכותיו לא הביא ענין זה כיון שאין נפקותא בדבר בזמן הזה, שאין לנו מזבח וקרבן.

ואמנם דין תשלומים שיש במעילה (קרן וחומש), אינו קיים בקונמות, לחייב את המועל לאסור חפץ אחר תחתיו (כן הוכיח בוכר יצחק ח"ב מב). כמו כן מבואר באחרונים (אחיעזר ח"ב יח; אמרי בינה נדרים ט; קה"י נדרים כג) שבקונמות אין להקדש קנינים ממוניים בחפץ אלא איסור מעילה בלבד.

עוד כתבו כדבר פשוט: גם אם יש מעילה בקונמות, קיים איסור 'לא יחל דברו' האמור בכל נדר, אלא שנוסף לו גם דין מעילה כבהקדש (אחיעזר ח"ב יח. ע"ש). ואם נהנה בזדון יש לומר שלוקה שתיים, משום בל יחל ומשום לאו דמעילה, כבכל מועל בזדון בהקדש. כן נסתפק המשנה-למלך (מעילה ד, ט).

כמה ספקות נסתפק בעל משנה למלך (שם) בענין זה:

האם יש מעילה גם באוסר הנאתו סתם, לא מחפץ מסויים – שהרי אין הקדש בכי האי גוונא? (וע' אור שמח נדרים י, יב; שיעורי הגר"ש רוזנבסקי זצ"ל לעיל טו).

מה הדין באוסר אכילה בלבד ולא הנאה, ועבר ואכל – האם חייב גם משום מעילה?

האם יש דין מעילה כשאוסר נכסיו חבירו על עצמו, שהרי אין שייך כן בהקדש שיקדיש נכסיו אחר. ובספר זכר יצחק (ח"ב כב) צידד לומר שאין בזה מעילה. וכן באוסר דבר שלא בא לעולם. בדומה לזה כתב בשו"ת אחיעזר (ח"ב יח) שמסתבר שאם התפיס על דבר המחובר לקרקע אין בו מעילה, כשם שבהקדש אין מעילה במחובר. ודלא כדעת הגרא"ב ממיר. ע"ש.

עוד כתב במשנה למלך: שמה אין מעילה בקונמות אלא כשהתפיס בקרבן אבל נדר בלא התפסה, יתכן שאינו שייך כלל לענין ההקדשות ואין בזה מעילה [אכן לשון הגמרא 'מעילה בקונמות משמע דוקא בקונם, ולא באיסור רגיל. ואף הרמב"ם ששינה וכתב 'יש מעילה בנדריים' פירש מיד 'כיצד האומר ככר זו עלי קרבן או הקדש'...]. והוסיף שלדעת הראשונים שבכל נדר שלא התפיסו, מועיל מדין 'יד' לסיים דבריו בהתפסה (ע' במצוין לעיל ב'ד), יהא דין מעילה אף כשלא הזכיר אלא 'דבר זה אסור עלי'. ובמרכבת המשנה (מעילה ד) ובשו"ת רדב"ז (ח"ג תר, מובא באחרונים) מבואר שבנדרי איסור שאינם מותפסים בהקדש, אכן אין מעילה כוללי עלמא. וכן הביא בקהילות יעקב (נדריים כג) שמבואר כן כבר במאירי (וכ"ג שנקט לעיקר בנתיב"מ קי"ב).

הר"ן כאן כתב להסתפק כשעבר ונהנה, האם יצא החפץ לחולין. וכבר הביאו מרש"י (במהדורה קמא לכתובות נט. ובשטמ"ק שם ועוד) שאף בקונם פרטי (= שלא אסר על כל העולם) שאין לו פדיון – יצא לחולין. והאריכו האחרונים בהסברת ענינים אלו. ע' באחיעזר ח"ב יח, מזו ובקהילות יעקב שם. ובספר משך חכמה (מטות) כתב לפרש דברי המדרש (ספרי זוטא) שלא יצא לחולין. ובוזה פרש דקדוק לשון הכתוב: 'לא יחל דברו (ואף אם עבר וחלל –) ככל היוצא מפיו יעשה', וזה בקונם פרטי – 'לאסור אסר על נפשו' (וע"ע בשבט הלוי ח"ה ריא).

(ע"ב) 'הכל צריכין דעת חוץ'... ואין אומרים בזה 'זכין לאדם שלא בפניו', שבקרבן צריך 'לרצונו' (תורי"ד).

ואף על פי שלוחי דשמיא הם [וכן קיימא לן, כדברי רב הונא בקדושין כג] – צריך דעת בעלים, כפי שמבואר בבבלייתא בערכין – שכך אמרה תורה לכהנים: כאשר יתן לכם אדם קרבן לדעתו, היו שלוחים שלי בהקרבנות. אם כן אין להוכיח ממה שצריך דעת ששלוחי דידן הם (עפ"י רשב"א ומאירי). בתוס' ביומא (ט: מבואר, וכן פירש מהרש"א בקדושין כג): דברי התוס' שם, שלפי הצד שהם שלוחי דרחמנא ולא שלוחי דידן, מקריבים שלא לדעת בעלים, ואף בעל כרחם.

דף לו

'אלא אי אמרת שלוחי דידן הוו, אמאי פיגולין פיגול לימא ליה שליחא שויתוך לתקוני ולא לעוותי'. מדברי הרשב"א והרא"ש נראה – שלא כהר"ן – שהקושיא היא הן ממוזיד הן משוגג; הרא"ש פירש, מדוע פיגולין פיגול הלא אין אדם אוסר דבר שאינו שלו (ומשמע שנוקט שאפילו במעשה כשחיטה אינו אוסר. ע' חולין מ ברש"י ובר"ן). והרשב"א פירש, אמנם אוסר את שאינו שלו על ידי מעשה גדול (ע' בחולין שם מחלוקת אמוראים וראשונים), אבל כיון שמעוות הרי אינו 'שליח' ואין הקרבן כשר, והרי הוא כנוחר ולא כשוחט, ומכל מקום אין חל בו חלות פיגול.